

Köttet i klimatpolitiken - vad är problemet?

En diskursanalys om den svenska debatten kring styrmedel för
att minska köttkonsumtionen

”Egentligen är inte någonting svart eller vitt”

Zelda Tufvesson

Abstract

This thesis is a discourse analysis of the Swedish political debate about management control measures for the reduction of the Swedish meat consumption. The debate exemplifies the role of language in political debates, with focus on how policy-making depend on the creation and definitions of problems.

Theory and method build on social constructivist Maarten A. Hajer's argumentative discourse analysis (ADA). The empirical material principally consists of the political debate following motions made by members of the parliament suggesting measures such as taxes and meatless weekdays in the public sector. Also, debate articles by key actors are analysed.

Five discourses are distinguished in the political debate. First, control measures aiming to establish a vegetarian standard, second, control measures as an answer to an unsustainable meat consumption, third, control measures in conflict with Swedish protectionism, fourth, control measures in conflict with the individual liberty of choice and finally, the reduction of meat consumption as a public health issue.

Nyckelord: klimatförändringspolitik, köttkonsumtion, politiska styrmedel, argumentativ diskursanalys, Maarten A. Hajer, hållbarhet

Antal ord: 8787

Innehållsförteckning □

Innehåll

1 Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning.....	5
1.2 Tidigare forskning.....	5
2 Diskursanalys som teori och metod	7
2.1 Argumentativ diskursanalys och socialkonstruktivism	7
2.2 Argumentativ diskursanalys i uppsatsen	10
2.3 En politisk debatt som analysenhet	12
3 Analys	14
3.1 Förslag om styrmedel som kamp för en vegetarisk norm	14
3.2 Styrmedel som svar på en ohållbar köttkonsumtion.....	16
3.3 Förslag om styrmedel i konflikt med svensk protektionism.....	19
3.4 Styrmedel som svar på en hälsoskadlig köttkonsumtion.....	21
3.5 Styrmedel som hot mot individens valfrihet	23
4. Slutsats och diskussion	25
5 Referenser	27

1 Inledning

Global uppvärmning är utan tvekan den miljöfråga som i dagsläget får störst uppmärksamhet i media och i den politiska debatten (Elander & Ugglar, 2009: 7). Världens ledande miljöforskare är mer eller mindre överens om att de globala utsläppen av växthusgaser bör reduceras för att klimatuppvärmningen ska stoppas och effekterna av klimatförändringarna ska begränsas. Det övergripande målet är att uppnå hållbar utveckling, global rättvisa och fattigdomsutrotning (IPCC, 2014: 9).

Bland några ofta nämnda klimatbovar återfinns köttet. Köttkonsumtionen står för en femtedel av världens samlade utsläpp av växthusgaser (Franchell, 2016). ”Om alla européer skulle minska sin köttkonsumtion med 50 % skulle hela Europas ekologiska fotavtryck minska med en area 1,2 gånger så stor som Tyskland”, menar till exempel Världsnaturfonden (WWF, 2013: 15 [min översättning]). Samtidigt fortsätter köttkonsumtionen att öka både i Sverige och i världen totalt sett (Jordbruksverket, 2013).

Ett initiativ för att minska köttkonsumtionen och därmed köttproduktionens utsläpp av växthusgaser är den globala rörelsen ”Köttfri måndag”, som startade i USA 2003 och numera finns i 44 länder världen över. Syftet är att med hjälp av informationskampanjer och påverkansarbete minska köttkonsumtionen. Skälen är främst att förbättra folkhälsan och att minska köttproduktionens klimatpåverkan (Meatless Monday, 2016).

Köttfri måndag gjorde sitt intåg på den svenska politiska agendan år 2009, då den svenska kampanjen startades. I dagsläget har över hälften av landets kommuner infört minst en köttfri dag i veckan för att minska matens klimatpåverkan (Miljöbarometern, 2015). Rörelsen kan ses som ett motstånd till rådande föreställningar om köttet som självklar måltidskomponent. ”Köttnormen är den felaktiga föreställningen att flertalet måltider bör innehålla kött”, menar initiativtagaren till den svenska kampanjen, Jonas Paulsson (Paulsson & Bengmark, 2015).

Flera studier tyder på att svenskarna tycker att klimatfrågan är viktig och att de är villiga att ändra sin konsumtion (Jordbruksverket, 2013). Samtidigt har förslag om köttfria dagar och köttskatt väckt starka reaktioner. Till exempel protesterade Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) mot införandet av en köttfri dag på Gripensskolan i Nyköping 2014 genom att dela ut gratis hamburgare till eleverna (Expressen, 2014). Lantbruksminister Sven Erik Bucht uttryckte i en radiointervju tidigare i år att ”köttet är en köksbordsfråga som politiken bör hålla sig borta ifrån”.

Det är tydligt att frågan om köttets roll är högst aktuell och omdebatterad. På nationell nivå finns dock ännu inga beslut om styrmedel för att minska köttkonsumtionen, även om ett flertal förslag har lagts av riksdagsledamöter som efterfrågar en hållbar köttkonsumtion (Jordbruksverket, 2013: 46-47; jfr 2010/11:MJ392). I uppsatsen analyseras debatten kring styrmedel för att minska köttkonsumtionen utifrån en förstående ansats, med betoning på språkets roll i politiska debatter. Utgångspunkten är

att språket formar vår värld och verklighet, istället för att bara vara ett neutralt avbildande av det (Hajer, 2006: 66). Det innebär att sättet på vilket klimatproblem och åtgärder beskrivs i media och i politiska beslutsprocesser bidrar till att forma klimatpolitiken. Därför är det intressant att undersöka vad debatten egentligen handlar om.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka debatten kring politiska styrmedel för att begränsa köttkonsumtionen i Sverige. Genom att urskilja vilka problembeskrivningar som används i den politiska och mediala debatten är syftet att förstå varför vissa idéer får genomslag i form av politiska förslag och åtgärder medan andra idéer inte får det.

Uppsatsens utgångspunkt är att språket bidrar till att forma politiken (Hajer, 2006: 66). Den politiska diskussionen om förslag om styrmedel för att begränsa köttkonsumtionen kan därmed ses som ett tecken på att föreställningarna om köttets roll som problematisk eller oproblematisk ur klimatsynpunkt håller på att förändras, även utanför Sveriges gränser. Förändringar på lokal nivå, som införandet av en köttfri dag för att minska köttätandet och matens klimatpåverkan, kan ses som metaforer för större miljöproblem. Dessa relativt småskaliga problem kan underlätta förståelsen av en mer global miljöproblematik (jfr Hajer, 2006: 65; Hajer, 1995: 5).

Med ovanstående utgångspunkt är det betydelsefullt att förstå vilka verklighetsframställningar som ligger till grund för olika ställningstaganden i debatten. Vilka problembeskrivningar används i diskussionen? Det leder fram till uppsatsens övergripande frågeställning:

Hur kan debatten om förslag om styrmedel för att minska köttkonsumtionen förstås?

1.2 Tidigare forskning

Att döma av sökresultat i svenska uppsatsdatabaser är forskning om köttkonsumtion ur ett statsvetenskapligt perspektiv ett relativt nytt fält, med endast ett fåtal publicerade studier i Sverige.

En avhandling om medierapporteringen kring köttets miljöpåverkan har skrivits av forskaren Kajsa-Stina Benulic (2015). Hon har i studien använt sig av fokusgrupper och kommit fram till att det finns två huvudsakliga läger: de som anser att politiska styrmedel är nödvändiga för att åstadkomma beteendeförändringar och de som menar att politiker inte ska styra vad konsumenter bör eller inte bör äta. Studien visar också att medier snarare lägger ansvaret för att minska köttets miljöpåverkan på konsumenten än på politiker. Benulic kommer också fram till att en omställning till en ekologiskt hållbar

köttproduktion och konsumtion kräver praktisk vägledning och politiska styrmedel som köttskatt eller köttfria dagar (Benulic, 2015).

Ur ett kost- och idrottsvetenskapligt perspektiv finns en diskursanalytisk studie om debatten om köttkonsumtion, skriven av Catalina Lodeiro (2012). Lodeiros syfte är att kritiskt granska och analysera debatten om en minskad köttkonsumtion i Sverige mellan åren 2002 och 2011. Genom att använda kritisk diskursanalys är ambitionen att synliggöra hur olika aktörer talar om köttkonsumtion, hur deras ställningstaganden motiveras samt hur vissa påståenden framställs som mer självklara än andra. Syftet har även varit att undersöka sambandet mellan språkbruk och upprätthållandet av normer i samhället (Lodeiro, 2012).

Vidare undersöks köttkonsumtionens klimatpåverkan bland annat av Jordbruksverket, som 2015 publicerade rapporten *Hållbar Köttkonsumtion - Hur når vi dit?* I studien konstateras att människor i västvärlden bör äta mindre kött för att utsläppen av växthusgaser ska minska. Förslag på åtgärder i rapporten är en koldioxidskatt i konsumentledet i kombination med information och ursprungsmärkning (Jordbruksverket, 2015).

Med hänsyn till det begränsade antalet studier av köttkonsumtion med en statsvetenskaplig utgångspunkt är förhoppningen att uppsatsen kan bidra till ett nytt och växande forskningsfält.

2 Diskursanalys som teori och metod

Forskningsfrågan undersöks med hjälp av diskursanalys. Det diskursanalytiska perspektivet är lämpligt av flera skäl. Dels kan det användas för att analysera hur bestämda fenomen och världsbilder konstrueras i massmedia (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 8). Det är även passande för att undersöka politisk debatt då politiska budskap kan ses som diskurser snarare än som argument, övertygelser eller ideologier (Beckman, 2005: 87). Klimatfrågan kan dessutom ses som ett tydligt exempel på en gränsöverskridande och komplex fråga som diskursivt konstrueras i samspel mellan vetenskap, politik och medier (Olausson & Ugglå, 2009: 44).

Följande kapitel består av tre avsnitt. I det första avsnittet redogörs för diskursanalysens innebörd och för vilken syn på verkligheten samt möjlighet att nå kunskap som den förutsätter. Syftet är att placera in uppsatsens teoretiska och metodologiska ramverk i en diskursteoretisk kontext. I det andra avsnittet förklaras hur teorin och metoden kan appliceras på ett empiriskt material. Teorin och metoden bygger på den holländske statsvetaren Maarten A. Hajers argumentativa diskursanalys (ADA) som är inriktad mot policyprocesser och debatt (Hajer, 1995: 3). I det tredje presenteras och motiveras valet av fall, debatten om styrmedel för att begränsa köttkonsumtionen i Sverige, och urvalet av material.

2.1 Argumentativ diskursanalys och socialkonstruktivism

Diskursanalys kan användas både som teori och metod (jfr Bergström & Boréus, 2012: 354, Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 10). Men det är viktigt att betona att diskursanalys som metod medför en rad filosofiska premisser. Därför, menar Winther Jørgensen och Phillips (2000), bör diskursanalys inte användas lösryckt från teorin. Det utesluter dock inte att den teoretiska ramen består av kombinerade inslag från flera diskursanalytiska perspektiv (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:10).

Diskursanalysen är mångvetenskaplig och förekommer i flera olika discipliner, vilket kan vara problematiskt eftersom diskursbegreppet följaktligen får en rad olika innebörder. En gemensam nämnare är dock att språk och språkanvändning ges en särskild betydelse inom diskursanalys (Bergström & Boréus, 2012: 354-355). Hajer menar att diskursanalysens grundantagande är att språket formar det sätt på vilket världen och verkligheten uppfattas, istället för att bara vara ett neutralt avbildande av det. Därför bör analysen utforska hur definitionen av ett politiskt problem relaterar till den specifika diskurs inom vilken det diskuteras (Hajer, 2006: 66).

Att språket bidrar till att forma verkligheten gör att diskursanalysen förutsätter en särskild ontologi, en särskild verklighetssyn. Verkligheten ses som relativ snarare än

oföränderlig. Hajer och Versteeg (2005) menar att den socialkonstruktivistiska tradition inom vilken diskursanalysen hör hemma innebär en "anti-essentialistisk" ontologi. Istället för ett antagande om en enda objektiv verklighet förutsätts förekomsten av flera, socialt konstruerade verkligheter (2005: 175-176). Människors världsbilder är historiskt och kulturellt präglade, och därmed föränderliga (Winther Jørgenssen & Phillips, 2000: 11). En annan konsekvens av det socialkonstruktivistiska perspektivet är att det finns ett samband mellan kunskap och sociala processer. Världsbilder skapas och upprätthålls i sociala processer. Likaså skapas kunskap i social interaktion, där gemensamma "sanningar" byggs upp och aktörer kämpar om vad som är sant och falskt (Winther Jørgenssen & Phillips, 2000: 12). Inom det argumentativa perspektivet ses politik som en kamp om diskursiv hegemoni där aktörer försöker vinna stöd för sin definition av verkligheten.

I redogörelser för diskursanalytiska metoder är det närmast oundvikligt att nämna Foucault, som ofta omtalas som diskursanalysens grundare. Det finns flera betydande skillnader mellan Hajers policydiskursanalys och Foucaults teorier, även om Foucaults definition av diskursbegreppet skiljer sig mellan hans tidigare och senare verk. En viktig skillnad är dock att Foucaults diskursanalys utgår från ett monologt diskursbegrepp, där endast en diskurs identifieras i varje tidsepok (Winther Jørgenssen & Phillips, 2000: 20). I uppsatsen är utgångspunkten en mer konfliktfylld bild, där flera diskurser existerar parallellt. Hajer gör även en tydlig åtskillnad mellan diskurser och diskussioner, och poängterar att det är möjligt att urskilja flera diskurser inom en diskussion (Hajer, 2009: 60). Den argumentativa diskursanalysen är därmed relevant för att förstå de många gånger motsägelsefulla argumenten och komplexiteten i en diskussion.

Det faktum att socialkonstruktivismen i sin starkaste form kan sägas innebära att det inte finns någon annan verklighet än den som representeras av mänskliga representationer ses ibland som problematiskt (Beckman, 2005: 91). Diskursanalysen kritiseras för "idealism", att verkligheten reduceras till begrepp eller idéer om verkligheten (Bergström & Boréus, 2012: 401). När det kommer till frågan om vad som betraktas som diskurs och inte finns dock väsentliga skillnader mellan olika diskursanalytiska traditioner.

Vissa diskursteoretiker, exempelvis Ernesto Laclau och Chantal Mouffe, menar att alla praktiker - sociala fenomen - utgör diskurs. Det får konsekvensen att diskursen är fullständigt konstituerande för världen (Winther Jørgenssen & Phillips, 2000: 26; Bergström & Boréus, 2012: 364), och kritiken om diskursanalysens idealism blir befogad. Men uppsatsens utgångspunkt, baserad på Hajers argumentativa diskursanalys, är snarare ett mer dialektiskt förhållande mellan diskursiv praktik och annan social praktik. Enligt Hajer har diskursanalys en tydlig institutionell dimension. Det är inte materiella ting i sig som är en social konstruktion, utan sättet på vilket de omnämns (Hajer, 1995: 44). Hajer definierar diskurs som:

"en specifik samling föreställningar, idéer, begrepp och kategoriseringar som skapas, omskapas och förändras genom särskilda praktiker och som ges mening genom fysiska och sociala verkligheter" (Hajer, 2009: 60 [Min översättning]).

Enligt Hajer är språket en integrerad del av verkligheten, en specifik kommunikativ praktik som influerar sättet på vilket människor uppfattar intressen och preferenser. Intressen kan inte antas vara givna utan de återskapas ständigt genom diskurser. Hajer menar att miljöpolitik med fördel kan förstås diskursivt, då sättet på vilket miljöproblemen omnämns - hur de konstrueras socialt - har inverkan på själva miljöpolitiken (Hajer & Versteeg, 2005: 177). Diskursanalysen kan synliggöra den institutionella kontexten och den underliggande sociala konflikt som finns i framställningen av miljöproblem (Hajer, 1995: 2). I likhet med Hajer menar Carol Bacchi (2000) att sättet på vilket politiska förslag formuleras får materiella effekter, det vill säga formar politiken (Bacchi, 2009: 17).

Den diskursteoretiska ansatsen innebär också ett visst sätt att se på subjekt och aktörer. Diskurser studerar strukturer snarare än individer. Det är alltså inte enskilda individer som upprätthåller diskursen utan det gör grupper och andra kollektiv. Diskursanalys kan användas för att studera aktörers tankar och föreställningar (Beckman, 2005: 88). Därmed synliggörs mer än bara beskrivningen av de budskap som framförs i exempelvis en politisk debatt. Inom diskursanalysen ligger inte fokus på att identifiera orsakssamband. Sambandet mellan föreställningar och handlingar ses som konstitutivt snarare än kausalt (Beckman, 2005: 92). Winther Jörgensen och Phillips (2000) betonar att diskursanalytikerns uppgift inte är att fundera ut vad människor egentligen menar när de påstår att något är så eller så. Samtidigt bör man arbeta med det som faktiskt sagts, skrivits eller uttryckts på annat sätt för att kunna urskilja mönster och se vilka konsekvenser olika diskursiva verklighetsutsagor får (Winther Jörgensen & Phillips, 2000: 28).

Ett problem med den socialkonstruktivistiska ansatsen är att även analytikern kan antas bli en del av diskurserna hen undersöker (Bergström & Boréus, 2012: 402). Eftersom perspektivet konstruerar både analytikern och det som analyseras är det svårt att inta en ställning utanför diskursen (ibid.). Föreställningen om empiri som något oberoende kan också kritiserats då empiriska data delvis kan ses som forskarens konstruktioner (Winther Jörgensen & Phillips, 2000:154). Det är därför viktigt att författaren är medveten om att hens förförståelse kan påverka analysens resultat.

Vidare bör nämnas att det med en socialkonstruktivistisk utgångspunkt är irrelevant att göra anspråk på att bidra med "sanning" i den positivistiska bemärkelsen en passiv avspegling av verkligheten (Winther Jörgensen & Phillips, 2000:111). Även vetenskapen kan ses som en diskurs bland många andra, med egenskapen att den frambringar kunskap på bestämda sätt efter bestämda regler. För att på bästa sätt förhålla sig till forskarens problematiska roll vid diskursanalys finns vissa regler att ta hänsyn till. I uppsatsen är ambitionen att följa fyra generella riktlinjer för vetenskapligt skrivande: att forskningens olika steg ska vara så genomskinliga som möjligt, att det ska föras en konsistent argumentation, att teorin ska vara sammanhängande och att påståenden om verkligheten ska underbyggas empiriskt (Winther Jörgensen & Phillips, 2000: 153-154).

2.2 Argumentativ diskursanalys i uppsatsen

Syftet med Hajers argumentativa diskursanalys är att förstå varför vissa problembilder, eller diskurser, vid en viss tidpunkt får en dominerande ställning och ses som officiella medan andra problembilder avfärdas (Hajer 1995: 44). Analysen ska klargöra hur vissa problem framställs, tydliggöra skiljelinjer och visa hur aktörer positionerar sig i koalitioner kring problemformuleringar (ibid.). En grundsten i Hajers teori är synen på politik som en diskursiv kamp, där olika problembilder konkurrerar om att erkännas som meningsfulla (Hajer, 1995: 42-43). Analysmetoden kan användas för att förstå hur vissa aktörer yttrar motsägelsefulla påståenden eller bidrar till att upprätthålla olika diskurser samtidigt (Hajer, 2009: 60). Därmed är den argumentativa diskursanalysen lämplig för att analysera kommunikation i politiska beslutsprocesser (Hajer, 1995: 55). En grundläggande fråga om politik som Hajers argumentativa diskursanalys syftar till att undersöka är "Vad handlar det om egentligen?" (Hajer, 2006:65 [min översättning]).

En annan viktig utgångspunkt i Hajers analys är att politik och media blir allt mer sammanvävda (Hajer, 2009: 37). Han menar att det är intressant att studera inte bara dokumentation från politiska beslutsprocesser eller lagförslag, utan även policydebatter (Hajer, 1995: 55). Undersökningsobjekten i Hajers analys är de praktiker genom vilka aktörer försöker övertyga andra aktörer att se verkligheten på det sätt de ser den. Han kritiserar den socialpsykologiska inriktningen för synen på subjekspositioner som innebär att aktörer alltid kan skiljas från sin bestämda roll eller subjeksposition. Istället menar Hajer att aktörer formas av de diskursiva praktiker de utför (Hajer, 1995: 53).

En utgångspunkt i Hajers teori är att miljödiskursen är fragmenterad och motsägelsefull. Det innebär att vissa begrepp används så frekvent och inom så många områden att de förlorar sin ursprungliga specifika betydelse. Ett exempel är begreppet *hållbar utveckling*, som har kommit att få olika mening i olika sammanhang och för olika aktörer (Hajer, 1995: 1). Hajer betonar att det är problemdefinitionerna som avgör lösningarna (jfr Hajer, 1995: 14-15; 21-22). Policyer har därmed en viktig roll i samhället genom att de kan användas för att definiera problem och skapa lösningar (Hajer, 1995: 44-46).

Uppsatsens utgångspunkt är att diskurser formar politiken. Men hur kan diskursernas effekt på konkreta politiska förslag undersökas? I uppsatsen används begreppet *story-lines* som analysverktyg. Story-lines används för att spåra diskurser, vilka Hajer kallar problembilder (Hajer, 2006: 69). De är ett nyckelelement i argumentativ diskursanalys (Hajer, 1995: 63). Story-lines kan ses som kondenserade uttryck för en underliggande och komplex problembild. Dessa uttryck används som referens i politiska diskussioner och utgör en form av verklighetspåståenden kring vilka aktörer enas. De fungerar som ett slags kitt som för samman aktörer med olika utgångspunkt och intentioner i koalitioner (Hajer, 1995: 12-14). Den exakta betydelsen av en story-line kan därför vara motsägelsefull. De är lämpliga som analysverktyg eftersom de kan användas för att förstå komplexiteten i en debatt där aktörer med olika kunskap och intressen ibland använder sig av vad som vid en första anblick kan verka vara samma argument (Hajer, 2009: 61). Hajer menar att diskursiva praktiker formar politiken, på så sätt att aktörer i en politisk

diskussion förväntas uttrycka sig på ett sätt som "låter rätt" inom diskursen, alltså med hjälp av en dominerande story-line (Hajer, 1995: 63). Genom att använda sig av samma story-lines enas aktörer i *diskurskoalitioner*. Dessa utgörs av story-lines, aktörer samt av de sociala praktiker i vilka diskursen är grundad (Hajer, 1995: 65). Diskurser, eller problembilder, ses därmed som en produkt av olika koalitionsbildningar bestående av olika aktörer. Aktörerna kan utgöras av exempelvis forskare, aktivister eller organisationer (Hajer, 2009: 60).

När det kommer till tillvägagångssätt för att identifiera story-lines lämnar Hajers metod en del tolkningsutrymme. Hans ansats är relativt bred och teorin saknar beskrivning av hur sökandet efter story-lines ska gå till rent praktiskt. I uppsatsen används Hajers metodologiska tiopunktsprogram som utgångspunkt, men stegen anpassas efter förutsättningarna, det vill säga begränsad tids- och resurstillgång. En avgränsning som gjorts gäller urvalet av empiriskt material. Hajer förespråkar videoinspelningar och intervjuer med nyckelpersoner som metoder för materialinsamling (Hajer, 2006: 72-73). Av praktiska skäl används här endast textdokument. Urvalet grundar sig också på bedömningen att det empiriska materialet i textform har avspeglat debatten tillräckligt väl för att kunna uppfylla analysens syfte.

Analysen inleds med en översiktlig undersökning av artiklar, motioner och riksdagsprotokoll som behandlar förslag till politiska åtgärder för att begränsa köttkonsumtionen i Sverige. Syftet med detta inledande steg, som Hajer kallar "desk research", är att ringa in relevant material, skapa en första kronologi och läsa materialet en första gång (Hajer, 2006: 73). Därefter görs en mer ingående dokumentanalys av det utvalda materialet. Syftet med dokumentanalysen är att strukturera begrepp, idéer och kategoriseringar samt urskilja story-lines (Hajer, 2006: 74).

Därefter spåras problembilderna, det vill säga diskurserna, genom att symboliska ämnen ringas in och strukturer identifieras (Hajer, 2006: 69). Ambitionen är att uppnå empirisk mättnad. Materialet går först igenom översiktligt och relevanta stycken (som innehåller problembeskrivningar av och argumentationer i frågan) väljs ut för en mer noggrann läsning. Därefter identifieras och markeras de problembeskrivningar, argument och lösningar som framförs. Även kontexten och aktören noteras. Efter en genomgång av materialet bör ett mindre antal typer av återkommande argument och story-lines kunna urskiljas. Diskussionens story-lines används sedan för att spåra och beskriva de diskurser som analysen påvisar. Analysmodellen kan sammanfattas i fem empiriska frågor:

- Vilka *problembeskrivningar* och *lösningar* framförs?
- Vilka *story-lines* framträder i debatten?
- Vilka är de framträdande *problembilderna* i debatten?
- Vilka *aktörer* sluter upp bakom *problembilderna*?
- Vilka eventuella *diskurskoalitioner* förekommer?

2.3 En politisk debatt som analysenhet

Den första riksdagsmotionen med förslag till styrmedel för en minskad köttkonsumtion läggs år 1996 av två vänsterpartister. I motionen uttrycks en önskan om att regeringen mer aktivt ska främja en vegetarisk livsstil av miljö- och resursförbrukningsskäl. Författarna föreslår flera exempel på styrmedel, bland annat gröna skatter i syfte att köttproduktionens miljöförstöring ska avspeglas i priset. Även information till allmänheten om köttkonsumtionens konsekvenser och främjande av utbudet av vegetarisk mat vid offentliga inrättningar nämns som åtgärder. Samtliga förslag avslås av riksdagen (motion 1996/97:Jo520). Två år senare lägger vänsterpartisten Jonas Ringqvist fram motionen ”Köttkonsumtionen”, där orättvis och ohållbar resursförbrukning nämns som huvudskäl till en minskad köttkonsumtion. Förslagen om bland annat ett nationellt program för en förändrad köttkonsumtion samt satsningar på vegetariska alternativ i skolor avslås (1998/99:MJ218).

Köttets klimatpåverkan kan sägas ha blivit föremål för allmän debatt i Sverige år 2005, då den statliga utredningen ”Bilen, biffen och bostaden - hållbara laster, smartare konsumtion” publicerades (SOU 2005:51). De senaste tio åren har en rad motioner som behandlar styrmedel för en minskad köttkonsumtion lagts fram, främst av vänsterpartister, men också av miljöpartister, socialdemokrater och centerpartister.

För att möjliggöra en noggrann läsning av textdokumenten avgränsas materialet till sexårsperioden 2010-2016. Avgränsningen är lämplig då den svenska kampanjen Köttfri måndag lanserades strax dessförinnan (Köttfri måndag, 2016).

Tre motioner och tre riksdagsdebatter ligger till grund för analysen. Den första motionen är framlagd 2010 av Jens Holm och fem andra vänsterpartister. Motionen behandlar vikten av en minskad köttkonsumtion, där styrmedel som vegetariska dagar nämns som förslag på åtgärder (2010/11:MJ392). Två år senare lägger socialdemokraten Kent Härstedt fram en motion med förslag om en köttfri veckodag på sjukhus och skolor (2012/13:MJ374). Den tredje motionen, av miljöpartisten Helena Leander och fem andra miljöpartister, framläggs 2012 (2012/14:MJ404). Urvalet av motioner motiveras med ett huvudsakligt fokus på frågan om minskad köttkonsumtion.

I analysen ingår även protokoll från två riksdagsdebatter 2010 (2010/11:66) och 2013 (2012/13:11) samt en interpellationsdebatt mellan lantbruksminister Sven-Erik Bucht och Jens Holm 2016 (2015/16:395).

Protokoll från interpellationsdebatter och allmänna riksdagsdebatter är lämpliga som analysmaterial eftersom de synliggör det argumentativa utbytet och lyfter fram åsikter från flera aktörer med olika utgångspunkt och partitillhörighet.

En av uppsatsens utgångspunkter är att politik formas av både språk och media (Hajer, 2009: 69). Därför är även tidningsartiklar relevant analysmaterial. I analysen används debattartiklar, debattinlägg och ledare från tre dagstidningar: Göteborgsposten, Dagens Nyheter och Sydsvenskan, samt från två kvällstidningar: Aftonbladet och Expressen. Bland annat används debattartiklar av initiativtagaren till kampanjen Köttfri måndag, Jonas Paulsson, med motiveringen att han utgör en nyckelfigur i debatten. Även en intervjuartikel av en forskare ingår i analysen. Urvalet motiveras med en strävan efter

ett relativt blandat urval där flera dimensioner av debatten och aktörer med olika utgångspunkter är representerade.

3 Analys

I följande kapitel presenteras den diskursiva analysen, där det empiriska materialet analyseras med hjälp av teori och metod (se föregående kapitel). Analysen är uppdelad i fem delar, där varje avsnitt representerar en problembild, eller diskurs, som kan urskiljas i debatten om styrmedel för att minska köttkonsumtionen. Problembilderna presenteras och beskrivs med hjälp av analysverktyget story-lines och begreppet aktörer.

3.1 Förslag om styrmedel som kamp för en vegetarisk norm

En första problembild som kan urskiljas i debatten bygger på beskrivningar av en köttnorm och nödvändigheten i att den med hjälp av styrmedel ersätts av en vegetarisk norm. Problembilden målas upp av debattörer och lokalpolitiker, och är ännu inte etablerad i riksdagsdebatten. En ledande aktör i kampen för en vegetarisk norm är Jonas Paulsson, debattör och initiativtagare till kampanjen Köttfri måndag i Sverige. Vidare upprätthålls problembilden av bland andra en forskare i ekologi på KTH och två lokalpolitiker i Göteborg. Tre huvudsakliga story-lines underbygger problembilden: *köttnormen förhindrar minskning av köttkonsumtionen, styrmedel är nödvändigt för förändring* och *en större andel vegetarisk mat innebär en lägre resursförbrukning*.

En första story-line handlar om hur föreställningar om köttet som en självklar måltidskomponent utgör ett hinder för minskad köttkonsumtion. Köttnormen beskrivs här av Jonas Paulsson och professorn Stig Bengmark i en debattartikel 2015.

”Köttnormen är den felaktiga föreställningen att flertalet måltider bör innehålla kött. Den är en tillfällig parentes ur ett historiskt perspektiv. Även om människan ofta har ätit kött har den konsumtionen nu globalt skenat i väg” (Paulsson & Bengmark, 2015).

Även lokalpolitikerna Louise Thörnqvist och Sanna Ghotbi från Feministiskt initiativ sluter upp bakom problembilden. I en debattartikel i Göteborgsposten 2015 framför de att köttnormen blivit synlig i samband med reaktioner på ett nytt ramavtal i Göteborgs kommun. Ramavtalet innebär en högre andel ekologiska livsmedel och sannolikt också mer vegetarisk mat i kommunens serveringar, något som väckt kritik bland annat i kommunfullmäktige. Köttnormen beskrivs som ett hinder i utvecklingen mot en mer hållbar livsmedelskonsumtion.

”I det här sammanhanget, utifrån de diskussioner som förts, är det tydligt hur rådande köttnorm försvårar förändringar av konsumtionsvanorna. Det finns åsikter emot att mer vegetarisk mat serveras i skolan, och det har diskuterats att konsekvensen av ramavtalet inte får bli mindre mängd kött. Faktum är dock att vi måste minska vår köttkonsumtion.” (Thörnqvist & Ghobi, 2015).

En annan aktör som sluter upp bakom problembilden är forskaren Annica Carlsson Kanyama, som i 20 år har undersökt matens klimatpåverkan vid KTH. Hon betonar i en artikel från 2015 att det idag inte finns någon seriös forskare som tvivlar på köttproduktionens negativa påverkan på klimatet. Men det krävs effekter på högre beslutsfattarnivå för att ”rucka på köttnormen”, menar Kanyama. Hon föreslår olika möjliga styrmedel, exempelvis lagstiftning, livsmedelsmärkning, kötttransonering och köttskatt.

”Hittills har samhället lagt ansvaret på individen att leva sunt och ha klimatsmarta matvanor. Politiken har inte sett styrmedel som ett alternativ för att åstadkomma förändring. Det är synd, för genom politiska insatser borde det vara möjligt att kraftigt minska utsläppen här och nu” (Kanyama i Gummesson, 2015).

Av citatet framgår att lösningen på problemet med den växande köttkonsumtionen ligger hos politiker och samhället snarare än hos individer. Det leder in på en andra story-line: *styrmedel är nödvändigt för förändring*, som kan ses som ett kondenserat uttryck för att det krävs politiska åtgärder för att bryta köttnormen. Även Paulsson uttrycker vikten av politiskt ledarskap för att förändra normer. Han menar att politiska styrmedel kan förändra attityder på lång sikt. Paulsson liknar överkonsumtionen av animalier vid rökning och gör en referens till tobaksskattens effekt på tobakskonsumtionen (Paulsson, 2012).

”Rökning såväl som vår miljömässigt ohållbara överkonsumtion av animalier är andra fall där det finns anledning att tro att politiskt ledarskap kan verka normbildande” (Paulsson, 2012).

Referensen till skatter på andra hälso- och miljöskadliga varor görs också av Kanyama, som menar att acceptansen för styrmedel kan öka i framtiden, även om det sannolikt väcker motstånd i början.

”Precis som man beskattar bensin, sprit och tobak och annan konsumtion, borde man kunna beskatta kött. Initialt kommer det säkert väcka motstånd, men på längre sikt tror jag man kommer att se en acceptans” (Kanyama i Gummesson, 2015).

Tillsammans med Feministiskt Initiativs partiledare Gudrun Schyman understryker Paulsson i en debattartikel 2015 att ansvaret för köttkonsumtionens minskning bör ligga hos regeringen (Paulsson & Schyman, 2015).

[...] ”Svenska politiker är oförmögna och ointresserade av att ta ansvar för matens miljöpåverkan. Trots att alla stora miljöorganisationer, forskare och experter på Naturvårdsverket understryker allvaret i situationen har inte ett enda förslag lagts av regeringen för att bryta köttnormen och istället skapa en vegonorm i samhället” (Paulsson & Schyman, 2015).

En tredje story-line är *mer vegetarisk mat innebär en lägre resursförbrukning*, som uttrycker en vision om en vegetarisk norm i samhället. Visionen om vegonormen kan

sägas bygga på ett ideal om hållbarhet och en utveckling där hänsyn tas till miljö, klimat och folkhälsa. Denna story-line tangerar därmed även problembilderna *en ohållbar köttkonsumtion* och *styrmedel som svar på en folkhälsoproblematik* (som beskrivs mer ingående i avsnitt 3.2 och 3.5). Följande citat av Paulsson och Bengmark visar hur politiska styrmedel återigen framställs som lösningar, som verktyg för att vinna kampen mot köttnormen.

”För att förverkliga vegenormen behövs en rationell livsmedelspolitik som innebär att det som är bra för miljön och för vår hälsa premieras. Verktygen som står till buds begränsas endast av vår egen fantasi. Köttfria dagar i offentlig verksamhet, utbildningsinsatser i vegetarisk matlagning och informationskampanjer är exempel på möjliga politiska åtgärder” (Paulsson & Bengmark, 2015).

3.2 Styrmedel som svar på en ohållbar köttkonsumtion

En andra problembild i diskussionen om styrmedel för att minska köttkonsumtionen är *köttkonsumtionen som ohållbar*. Problembilden bygger på beskrivningar av klimathotet och ett ideal om hållbarhet, där en minskad köttkonsumtion framstår som ett steg på vägen. Vilka aspekter som avses med hållbarhetsbegreppet varierar i materialet, men de vanligaste argumenten kan kopplas till klimatuppvärmning och miljöproblem. Aktörer som sluter upp bakom problembilden är bland andra vänsterpartisten Jens Holm, socialdemokraten Kent Härstedt, miljöpartisten Helena Leander och initiativtagaren till kampanjen Köttfri måndag, Jonas Paulsson. Inom problembilden finns en konfliktlinje mellan aktörer som framhåller styrmedel som en lösning och aktörer som inte gör det. Tre huvudsakliga story-lines underbygger problembilden av köttkonsumtionen som ohållbar: *köttkonsumtionen ökar*, *köttproduktionen bidrar till klimatförändringarna* och *en hållbar utveckling är önskvärd*.

En första story-line som används av en rad aktörer i debatten handlar om *en ökande köttkonsumtion* både globalt och nationellt. Påståendet stöds både av aktörer som förespråkar styrmedel och aktörer som inte gör det. I motionen ”Minskad köttkonsumtion” (2010/11:MJ392) hänvisar Jens Holm med till en rapport av SIK, dåvarande institutet för livsmedel och bioteknik, och understryker att världens och Sveriges köttkonsumtion har ökat mer än femfaldigt sedan 1950-talet.

”I Sverige står animalieindustrin för utsläpp på närmare 10 miljoner ton växthusgaser, nästan lika mycket som utsläppen från alla personbilar i Sverige” (2010/11:MJ392).

Av citatet framgår att det är utsläppen från animalieindustrin, alltså själva produktionen, som är problematisk. Men eftersom den ökade konsumtionen bidrar till en ökad produktion får konsumtionsökningen globala effekter. Bland annat menar Holm att överkonsumtionen av kött bidrar till skövling av regnskog. I en interpellationsdebatt med lantbruksminister Sven-Erik Bucht 2016 framställer Holm frågan om en köttkonsumtion som en global rättvisefråga kopplat till begreppet solidaritet.

”Det är också en solidaritetsfråga med världens folk i fattiga länder. Jag tycker inte att det är okej, Sven-Erik Bucht, att vi i Sverige importerar 200 000-300 000 ton sojabönor från Brasilien varje år - inte för att föda upp svenska vegetarianer utan för att föda upp grisar, kossor och kycklingar. Produktionen av dessa sojabönor leder dessutom till en förödelse av viktig naturmark i Sydamerika, till skövling av regnskog” (Prot. 2015/16:68).

Uttrycket för *en ökande köttkonsumtion* stöds även av lantbruksminister Sven-Erik Bucht. I interpellationsdebatten med Jens Holms understryker Bucht att köttet har stor klimatpåverkan och att en minskad konsumtion skulle ha positiva effekter för klimat och miljö.

”[...] kött är ett av de livsmedel som har störst klimatpåverkan. På ett globalt plan står animalieproduktionen för nästan en femtedel av världens totala utsläpp av växthusgaser. Både i Sverige och i övriga världen har köttkonsumtionen ökat under en längre tid. En lägre köttkonsumtion i både Sverige och andra länder skulle vara bra för klimatet och i många fall även av hänsyn till andra miljöaspekter” (Prot. 2015/16:68).

Citatet leder in på en andra story-line: *köttproduktionen bidrar till klimatförändringarna*. Här beskrivs köttproduktionens relativt stora resursanvändning. Eftersom det är produktionen och inte konsumtionen som är i centrum framstår styrmedel riktade mot konsumenter inte nödvändigtvis som lösningar. I en motion från 2012 uttrycker socialdemokraten Kent Härstedt denna story-line. Han motiverar vikten av en minskad köttkonsumtion genom att hänvisa till växthuseffekten och globala miljöproblem, som brist på odlingsbar mark.

”Produktion av kött kräver mycket mer mark än motsvarande produktion av vegetabilier. Av den energi som nötkreatur konsumerar blir bara en bråkdel kvar som ätbart kött. [...] Ungefär 70 procent av världens jordbruksmark används till foderproduktion och bete. Köttproduktionen orsakar stora utsläpp av växthusgaser” (2012/13:MJ374).

Den ökande köttkonsumtionen anses även vara problematisk av skälet att köttproduktionen tar onödiga resurser i anspråk. Miljöpartisten Helena Leander med flera menar att en vegetabilisk kost är mer resurssnål. Påståendet att köttproduktion är mer resurskrävande än vegetabilieproduktion, framställs som självklart, som något människor lär sig redan i grundläggande biologikurser.

”Egentligen är det inga nyheter. Redan i tämligen grundläggande biologikurser får man lära sig att grovt räknat 90 procent av all energi går förlorad för varje steg uppåt i näringskedjan. Det innebär att det är betydligt resurssnålare att äta vegetabilier direkt än att först låta dem processas i ett djur och sen äta upp djuret” (2012/13:MJ404).

Även centerpartisten Per Ankelsjö, tidigare stadsmiljöborgarråd i Stockholms stad, konstaterar i en debattartikel från 2012 att köttproduktionen bidrar till klimatutsläppen.

”Det råder ingen tvekan om att köttproduktionen bidrar till klimatutsläppen. Det gör också i princip allting vi gör varje dag. Några av våra största klimatbovar är energiproduktion och transporter. Men det är ingen - eller i vart fall väldigt få - som tycker att vi bör införa varmvattenfria tisdagar, uppvärmningsfria onsdagar eller transportfria torsdagar.” (Ankelsjö, 2012).

Av citatet framgår att köttets klimatpåverkan bör minska, men därmed inte sagt att köttkonsumtionen i helhet bör göra det. Styrmedel i form av köttfria dagar framställs som närmast otänkbart, lika orimligt som att reglera varmvattenkonsumtion eller uppvärmning. För att komma tillrätta med klimatproblemen bör köttproduktionen istället anpassas, menar Ankelsjö.

”[...] För att lösa problemen kan vi nämligen lika gärna satsa på mer klimatvänligt kött. Och det finns faktiskt många saker som kan göras för att minska köttets klimatpåverkan på både lång och kort sikt. [...] Lösningarna måste vi söka i teknikutveckling och entreprenörers uppfinningsrikedom” (Ankelsjö, 2012).

En tredje story-line är *en hållbar utveckling är önskvärd*. Här framställs hållbarhet som en referenspunkt, som ett ideal. Trots att hållbarhetsbegreppet används flitigt av flera aktörer i debatten varken definieras eller diskuteras det ingående. Jens Holm med flera använder denna story-line för att motivera styrmedel för en minskad köttkonsumtion. Han uttrycker att svenskarnas konsumtion av animalier inte bara är ohållbar, utan också förhållandevis stor internationellt sett.

”Med internationella mått mätt är Sverige en storkonsument av animaliska produkter. Vår påverkan på klimatet är långt större än vad som är hållbart” [...] ”Forskarnas slutsats är att om vi vill ha en hållbar klimatutveckling måste vi äta mindre kött” (2010/11: MJ392).

För att minska köttkonsumtionen föreslår Holm med flera styrmedel i form av en koldioxidskatt på kött eller instiftande av vegetariska dagar i offentlig verksamhet. De menar att regeringen bör verka för att kommuner ska uppmuntra till vegetarisk kost, exempelvis genom att införa en vegetarisk dag i veckan.

”I vårt förslag vill vi bejaka sådant som till exempel Kristdemokraterna har gjort i Örebro. Man har på det lokala planet uppmanat till köttfria dagar en dag i veckan i de kommunala skolorna. Det är ett konkret exempel på hur man kan arbeta” (Prot. 2010/11:66, s. 72).

Även Bucht uttrycker att en hållbar utveckling är önskvärd genom att betona att Sveriges potential för en hållbar livsmedelsproduktion bör utnyttjas.

”Jag vill avsluta med att säga att regeringen anser att vi bör utnyttja den potential som Sverige har för en hållbar livsmedelsproduktion. Regeringens mål med arbetet med en livsmedelsstrategi är att stärka konkurrenskraften och öka exporten, innovationskraften och lönsamheten i livsmedelskedjan samtidigt som de relevanta nationella miljömålen nås” (Prot. 2015/16:68).

Samtidigt ger Bucht inget tydligt svar på Holms fråga om vilka åtgärder som krävs för att vända utvecklingen med svenskarnas ökande köttkonsumtion. Han menar att det finns potential för en hållbar svensk livsmedelsproduktion, men ger ingen indikation på att hållbarhet förutsätter minskad köttkonsumtion. Genom att poängtera att de ”relevanta” miljömålen bör nås antyder han att målet om en minskad köttkonsumtion är ett irrelevant miljömål.

3.3 Förslag om styrmedel i konflikt med svensk protektionism

En tredje problembild som kan urskiljas i debatten handlar om den höga andelen importerat kött i Sverige. Liksom i problembilden *köttkonsumtionen som ohållbar* bygger problembilden på beskrivningar av klimathotet och köttproduktionens klimatpåverkan. Lösningar på problembilden är inte nödvändigtvis en minskad total köttkonsumtion, utan snarare en ökad konsumtion av svenskproducerat kött. Story-lines som underbygger problembilden är *den svenska köttimporten är för hög, den biologiska mångfalden bör värnas* och *svenskproducerat kött är klimatsmart*. Aktörer som sluter upp bakom problembilden är bland andra lantbruksminister Sven-Erik Bucht, kristdemokraterna Otto von Arnold och Irene Oskarsson och centerpartisten Roger Tiefensee.

Att *den svenska köttimporten är för hög* uttrycks i skilda syften, både för att motivera en minskad köttkonsumtion totalt sett och för att motivera endast en minskning av köttimporten. Likaså används denna story-line både av motståndare till och förespråkare för styrmedel. Bland annat poängterar Jens Holm att svenskarna äter allt mer importerat kött som motivering till behovet av styrmedel av klimatskäl.

”Framst äter vi mycket mer importerat kött och utvecklingen gör att växthusgasutsläppen och förlusten av biologisk mångfald ökar” (2010/11:MJ294).

En annan aktör som uttrycker att köttimporten är hög är kristdemokraten Otto von Arnold. I en riksdagsdebatt 2010 hävdar von Arnold först att det är ”bra på ett sätt att köttkonsumtionen i Sverige har ökat mycket”. Samtidigt menar han att det är ”beklagligt att en övervägande del, 80 procent, av konsumtionen i restauranger och offentlig verksamhet är importerad”.

”[...] Där har vi kanske ett problem, men genom miljö- och klimاتمärkningar kan man säkert komma till rätta med det. Ett annat sätt att äta klimatsmart kött är att äta vilt: änder, rådjur, älg med mera” (Pr. 2010/11:66, s. 89).

Av citatet framgår att lösningen på problemet med den höga köttimporten och köttkonsumtionens klimatpåverkan är att äta klimatsmart kött, vilket likställs med vilt, svenskproducerat sådant. Även livsmedelsmärkningar framstår som en möjlig lösning.

Den biologiska mångfalden bör värnas är en andra story-line som olika aktörer använder sig av både för att legitimera behovet av styrmedel och för att rättfärdiga att

den svenska köttkonsumtionen bör förbli oreglerad. En konfliktlinje kan urskiljas mellan olika konkurrerande miljömål: klimatutsläppsmålen och målen gällande den biologiska mångfalden. Bland annat betonas vikten av att bevara den svenska biologiska mångfalden av centerpartisten Roger Tiefensee, som är tydligt kritisk till en köttskatt. Han menar att det är viktigare att fokusera på att minska matsvinnet.

”Med en köttskatt ur något slags klimatoptimerande perspektiv skulle vi slå undan en stor del av den biologiska mångfalden. Då har man inte förstått helheten.” [...] ”Fokusera mer på matavfallet och släng inte ut det här barnet – eller de här kalvarna – med badvattnet, och låt inte de svenska och sörmländska ekhagarna växa igen! Vi behöver ändra vår kost. Vi behöver äta mer vegetariskt. Men vi ska därmed inte låta de svenska ekhagarna och de svenska hagmarkerna växa igen” (Prot. 2010/11:66, s. 85).

Tiefensee uttrycker att det finns en motsättning mellan styrmedel för en mer vegetarisk kost och bevarandet av den biologiska mångfalden. Den svenska köttproduktionen med sina betesdjur förutsätts hålla markerna öppna. Även miljöpartisten Helena Leander med flera betonar de svenska betesdjurens roll för bevarandet av den biologiska mångfalden, men understryker att köttkonsumtionens negativa klimateffekter överväger.

”Jag ser att de svenska betesdjur som betar i artrika hagmarker gör en viktig insats för biologisk mångfald. Men när det gäller den stora mängd kött som äts i Sverige, där de flesta djur inte varit i närheten av en artrik hagmark, är det någonting helt annat. Där är klimateffekterna och de sammantagna miljöeffekterna negativa” (Prot. 2012/13:11).

Även Jonas Paulsson och miljöpartisten Birger Schlaug uttrycker i en debattartikel att den biologiska mångfalden bör värnas, men i syfte att betona vikten av en minskad köttkonsumtion.

”I FN-rapporten Livestock’s Long Shadow framgår att köttindustrin är en såväl global som lokal huvudorsak till markförstörelse, skogsskövling, vattenförorening, vattenbrist och förlorad biologisk mångfald” (Paulsson & Schlaug, 2016).

En tredje story-line uttrycker att *svenskproducerat kött är klimatsmart*, och bygger på beskrivningar av svensk produktion av kött som mer resurseffektiv än utländsk. En aktör som uttrycker den svenska produktionens relativa fördelar ur hållbarhetssynpunkt är lantbruksminister Sven-Erik Bucht.

”Svensk produktion står sig bra ur hållbarhetssynpunkt, och svensk produktion av kött och mjölk har ofta lägre utsläpp av växthusgaser än motsvarande produktion i omvärlden.” [...] ”Om en större andel av produktionen i världen såg ut som den i Sverige skulle klimat- och miljöpåverkan från djurhållningen vara betydligt lägre” (Prot. 2015/16:68).

Genom att fokusera på att andra länders köttproduktion borde göras lika resurseffektiv och hållbar som den svenska, uttrycker Bucht att det inte finns något behov av styrmedel för en minskad köttkonsumtion i Sverige. Uttalandet kan tolkas som att Sverige inte har

något ansvar för att minska climateffekterna från köttkonsumtionen, eftersom den inhemska produktionen inte ger upphov till lika stora utsläpp som i andra länder. En konsekvens av synen på den svenska köttproduktionen som klimatsmart, är att konsumtionen av svenskt kött bör öka. Det betonas till exempel av kristdemokraten Irene Oskarsson, som samtidigt argumenterar för att minska den totala köttkonsumtionen. I en riksdagsdebatt 2012 uttrycker hon att det har funnits, eller finns, ett behov av att göra det svenska jordbruket mer klimatsmart.

”Jag skulle önska, herr talman, att vi åt mer svenskt kött. Men nästa sats blir då: Det kan vi göra om vi minskar vår totala köttkonsumtion. Låt Norrlands inland och kustland få betas, så att vi bevarar den biologiska mångfalden. [...] Det har gjorts otroligt mycket, och det görs mycket, för att vi ska få ett mer klimatsmart jordbruk i Sverige än vad vi redan har” [...] ”Jag hävdar med emfas att vi ska konsumera mer svenskt kött. Jag hävdar också med emfas att vi ska göra detta genom kunskapsupplysning, dialog och förståelse” (Prot. 2012/13:11).

Av citatet framgår att styrmedel i form av informationssatsningar, kunskapsupplysning, kan användas för att öka konsumtionen av svenskt kött.

3.4 Styrmedel som svar på en hälsoskadlig köttkonsumtion

En tredje problembild utgörs av *styrmedel som svar på en hälsoskadlig köttkonsumtion*. Problembilden målar upp de hälsorelaterade riskerna med en överkonsumtion av kött, bland annat en ökad risk för hjärt-och kärlsjukdomar. En minskad köttkonsumtion med hjälp av styrmedel framställs delvis som en lösning. Aktörer som sluter upp bakom problembilden är bland andra politikerna Jens Holm, Helena Leander och Kent Härstedt. Problembilden bygger på två huvudsakliga story-lines: *Den svenska köttkonsumtionen överskrider Livsmedelsverkets rekommendationer och en hög köttkonsumtion ökar risken för hjärt- och kärlsjukdomar*.

En första story-line innehåller en referens till Livsmedelsverkets rekommendationer med betoning på att svenskars köttkonsumtion i dagsläget överskrider riktlinjerna. Denna story-line framförs både av aktörer som motsätter sig styrmedel för en minskad köttkonsumtion och aktörer som förespråkar styrmedel. Bland annat hänvisar Sven-Erik Bucht till Livsmedelsverkets rekommendationer samtidigt som han betonar de näringsmässiga fördelarna med kött.

”Näringsmässigt är kött en viktig järnkälla och en bra källa till protein, men idag äter många svenskar mer kött än vad Livsmedelsverket rekommenderar” (Prot. 2015/16:395).

En annan aktör som hänvisar till Livsmedelsverkets rekommendationer är miljöpartisten Helena Leander, som samtidigt betonar den höga köttkonsumtions implikationer för hälsan.

”Per dag motsvarar det [svenskarnas köttkonsumtion, min anmärkning] drygt 190 gram, vilket med råge överskrider Livsmedelsverkets nuvarande rekommendationer på 140 gram

per dag – rekommendationer som i sig inte är några miniminivåer utan är framtagna för att visa hur en traditionell svensk blandkost kan komponeras för att tillgodose vårt näringsbehov. Denna överkonsumtion skadar inte bara hälsan utan också i högsta grad miljön” (2012/13:MJ404).

I citatet uttrycks att överkonsumtionen av kött skadar både hälsan och miljön. En annan aktör som betonar riskerna med en alltför stor köttkonsumtion är socialdemokraten Kent Härstedt. Härstedt använder sig av en andra story-line, ett uttryck för att en hög köttkonsumtion *ökar risken för hjärt- och kärlsjukdomar*. Han refererar till en brittisk studie som visar att överkonsumtion av kött kan leda till en för tidig död.

”Studien konstaterar att risken för en för tidig död i sjukdomar som cancer och hjärt- och kärlsjukdom ökar med 13 procent för varje daglig portion obearbetat rött kött och så mycket som 20 procent för varje daglig portion charkuterivaror som till exempel korv och bacon” (2012/13:MJ374).

Även Jonas Paulsson och Stig Bengmark sluter upp bakom problembilden och betonar de ökade riskerna för hjärt- och kärlsjukdomar vid hög köttkonsumtion. De understryker även att köttproduktion påverkar djur pekar på kostnaden för en hög köttkonsumtion ur ett folkhälsoperspektiv.

”Kostnaden för köttnormen är också att många människor dör för tidigt i välfärdssjukdomar som cancer och hjärtsjukdomar samt miljarder förslavade djur som lever enformiga liv i köttfabrikerna” (Paulsson & Bengmark, 2015).

Som lösning på problemen kopplade till hjärt- och kärlsjukdomar föreslås styrmedel i form av bland annat köttfria dagar i offentlig verksamhet. Härstedt argumenterar för införandet av köttfria dagar på sjukhus och skolor som lösning på hälsoproblemen relaterade till en hög köttkonsumtion. Han menar att åtgärden både skulle vara av symbolisk nytta och få direkt hälsofrämjande effekter. Härstedt menar att konceptet med framgång har införts på en rad sjukhus i USA och att en köttfri dag i veckan också bör ligga helt i linje med de nya nordiska kostråden som förespråkar mer frukt och grönt.

”Köttfri måndag är ett utvecklat och beprövat koncept för minskad köttkonsumtion som innebär att den vegetariska rätten får en central plats på menyn och att informationsmaterial finns tillgängligt” (2012/13:MJ374).

3.5 Styrmedel som hot mot individens valfrihet

Inom problembilden *förslag om styrmedel som hot mot individens valfrihet* urskiljs en konflikt mellan det liberala värdet individuell valfrihet och styrmedel för att minska köttkonsumtionen. Problembeskrivningen handlar delvis om att konsumenter inte har tillräckligt med information för att fatta ”välgrundade” beslut. Aktörer som sluter upp bakom problembilden är bland andra lantbruksminister Sven-Erik Bucht, kristdemokraten Otto von Arnold och centerpartisten Per Ankelsjö. Problembilden bygger på följande två story-lines: *köttkonsumtion är inte politiskt* och *konsumenterna bör fatta informerade val*.

En första story-line, *köttkonsumtion är inte politiskt*, är ett uttryck för att frågan om styrmedel tangerar gränslinjen politiskt-privat. Denna story-line uttrycks bland annat av kristdemokraten Otto von Arnold i en riksdagsdebatt 2010. Han är skeptisk till vänsterpartisternas förslag om att instifta köttfria dagar i svenska skolor. Von Arnold betonar att den typen av beslut inte ligger i linje med kristdemokraternas ideologi, då de är ”lite av politikens gränspolis”. Vidare understryker han att subsidiaritetsprincipen måste gälla.

”Sedan är det givetvis fritt fram för de lokala politikerna att ta vilka beslut de vill. Som Jens Holm sade har man i Örebro tagit ett beslut när det gäller köttfria dagar, medan man i Täby har tagit ett annat. Det är inget som vi här i riksdagen ska styra över, utan det är upp till var och en att bestämma hur man vill äta. Det är den enskilde som får ta det beslutet” (Pr. 2010/11:66, s. 89).

Även centerpartisten Per Ankelsjö använder uttrycket *köttkonsumtion inte är politiskt* för att ta avstånd från köttfria dagar som klimatpolitisk åtgärd på riksnivå. I en debattartikel från 2012 uttrycker Ankelsjö att ett sådant styrmedel ligger utanför politikens gränser. Samtidigt framgår att politiken bör utformas på ett sätt som underlättar för individer att minska klimatutsläppen.

”Politiken ska bidra till att göra det lättare att sänka sina klimatutsläpp och se till att utvecklingen av klimatsmarta alternativ går framåt. Vi ska dock akta oss noga för förbud och pekpinningar långt in i den privata sfären. Vår uppgift är inte och ska aldrig vara att uppfostra människor. Att bestämma att våra gamla, sjuka och barn inte ska få äta kött inom den offentliga servicen är ett typexempel på när politiken inte vet sina gränser” (Ankelsjö, 2012).

En andra story-line är *konsumenterna bör fatta informerade val*. Vad som avses med informerade val är inte helt självklart, men uttrycket används framförallt för att legitimera informationssatsningar som lösning istället för andra styrmedel. Nedan framhåller lantbruksminister Sven-Erik Bucht att den individuella köttkonsumtionen inte bör styras med vare sig kötskatt eller köttfria dagar i skolor och övrig kommunal verksamhet.

”Jag anser inte att vi politiker ska bestämma vad människor ska äta utan istället arbeta för att var och en ska kunna göra informerade egna val” (Prot. 2015/16: 395).

Vikten av att konsumentens informerade val betonas även av liberalen Lars Tysklind, som poängterar att han som liberal inte tror på ”skarpa” styrmedel.

”En av de intressanta saker man vill ta fram är allmänhetens värderingar. I grunden tycker vi liberaler att konsumentperspektivet är oerhört viktigt i detta. Man kan som Jens Holm tala om skarpa styrmedel och sådant, men från vår sida är det konsumentperspektivet och konsumentens informerade val som är grunden för vad vi har på tallriken. Det vill jag lägga fast” (Prot. 2015/16:395).

I citatet uttrycks en tro på konsumenten som kapabel att fatta välgrundade beslut utan ekonomiska incitament. Ytterligare en aktör som sluter upp bakom problembilden är liberalen Anita Brodén, som betonar att det är viktigt att konsumenter själva har möjlighet att välja vilken typ av kött de föredrar. Samtidigt som Brodén motsätter sig riksomfattande styrmedel menar hon att möjligheten för kommuner att besluta om åtgärder som exempelvis köttfria dagar bör finnas.

”Sedan har man givetvis på kommunal nivå möjlighet att styra. Jag har definitivt ingenting emot köttfria dagar på skolan vissa dagar. Den möjligheten ska absolut finnas.” [...] ”Som liberal har jag väldigt svårt för att styra konsumenterna i fråga om vad man ska äta och hur man ska leva. Däremot ska man ge så mycket information som möjligt, så mycket rön och saklig information som vi bara kan förmedla (Prot. 2011/12:125: 55).

I citatet uttrycker Brodén liksom Bucht och Tysklind en positiv inställning till informationssatsningar riktat mot konsumenterna. Vilken slags information som avses mer specifikt preciseras inte. Avslutningsvis poängteras att det i slutändan är konsumenterna som avgör, ett påstående som beskriver dagens situation väl, med tanke på avsaknaden av riksomfattande styrmedel.

Sedan är det konsumenterna som till syvende och sist avgör.”
[...] ”Egentligen är inte någonting svart eller vitt” (Prot. 2011/12:125: 55).

4. Slutsats och diskussion

Analysen visar att debatten kring styrmedel för en minskad köttkonsumtion utgörs av fem huvudsakliga *problembilder* eller diskurser. Den första, *förslag om styrmedel som kamp för en vegetarisk norm*, bygger på en konflikt mellan föreställningar om köttet som självklart, en köttnorm, och ett en vegetarisk norm som ideal. Styrmedel i olika former, bland annat koldioxidskatt på kött och köttfria dagar i offentlig verksamhet, framställs som lösning. Initiativtagaren till kampanjen Köttfri måndag, Jonas Paulsson, politiker från Feministiskt initiativ samt två forskare samlades i en aktörskoalition kring problembilden.

En rad aktörer, bland annat vänsterpartister, miljöpartister, en socialdemokrat och lantbruksministern slöt upp bakom nästa problemformulering, *styrmedel som svar på en ohållbar köttkonsumtion*. Analysen visar att både aktörer som ser styrmedel för en minskad köttkonsumtion som lösning och aktörer som inte gör det använder sig av *story-lines* som uttrycker en vision om *en hållbar utveckling*. Resultatet kan relateras till Hajers teori om miljö- och klimatsdiskursen som motsägelsefull, där vissa begrepp har olika innebörd för olika individer (Hajer, 1995: 1). Trots att samtliga aktörer uttrycker att den ökade köttkonsumtionen är problematisk med hänsyn till klimatpåverkan, finns skiljelinjer exempelvis mellan aktörer som förespråkar en minskning av köttkonsumtionen och aktörer som förespråkar effektivisering av köttproduktionen för att minska resursåtgången. Story-lines som uttrycker en miljö- och klimatproblematik kopplad till köttkonsumtionen finns närvarande i samtliga diskurser.

En tredje problembild, *förslag om styrmedel i konflikt med svensk protektionism*, ligger relativt nära ovanstående problembild. Istället för en beskrivning om en problematisk köttkonsumtion totalt sett ligger dock fokus på en problematiskt hög konsumtion av importerat kött. Lösningen blir därmed inte nödvändigtvis att köttkonsumtionen ska minska med hjälp av styrmedel utan snarare att konsumtionen av svenskt kött bör öka. En aktörskoalition bildas mellan Lantbruksministern, två kristdemokrater och en centerpartist.

I den fjärde problembilden, *styrmedel som svar på en hälsoskadlig köttkonsumtion*, beskrivs hur överkonsumtionen av kött är problematisk ur folkhälsosynpunkt. Införandet av köttfria dagar i offentlig verksamhet är ett exempel på ett styrmedel som framställs som lösning. Aktörer som sluter upp bakom problembilden är bland andra miljöpartister, vänsterpartister och en socialdemokrat.

En femte problembild, *styrmedel som ett hot mot den individuella valfriheten*, stöds av en aktörskoalition bestående av bland andra lantbruksministern, en kristdemokrat, en centerpartist och en liberal. Problembilden ligger nära den protektionistiska diskursen, på så sätt att styrmedel i form av köttskatt eller köttfria dagar inte framstår som lösningar. Istället föreslås informationssatsningar i syfte att ge individer möjlighet att fatta välinformerade beslut.

Analysen visar att Hajers teori om hur aktörer med olika kunskap och intressen enas kring story-lines är relevant (Hajer, 2009: 61). Det framkommer att debatten varken är svart eller vit, att det finns många dimensioner och att vissa återkommande argument och story-lines används av aktörer med skilda intentioner.

Syftet med Hajers argumentativa diskursanalys är att förstå varför vissa problembilder, eller diskurser, vid en viss tidpunkt får en dominerande ställning och ses som officiella medan andra problembilder avfärdas (Hajer 1995: 44). Analysen visar att det endast inom en problembild, *förslag om styrmedel som kamp för en vegetarisk norm*, förs en kamp mot föreställningar om köttet som en självklar måltidskomponent. Då den diskursiva kampen mot köttnormen dessutom endast förs av debattörer och lokalpolitiker, är det troligt att nya aktörskoalitioner krävs för att problembilden ska få en mer dominerande ställning i debatten.

Uppsatsens syfte är inte att utreda huruvida effekten av styrmedel leder till minskad köttkonsumtion eller minskad påverkan på miljö och klimatuppvärmning. Förslag om köttskatt eller införandet av köttfria dagar i svenska skolor innebär givetvis inte att det har skett eller kommer att ske en radikal minskning av köttkonsumtionen varken i Sverige eller globalt. Men spridningen av nya idéer om hur köttkonsumtionen med hjälp av politiska åtgärder bör minskas kan tänkas vittna om att synen på köttets roll håller på att förändras.

5 Referenser

Aktuell hållbarhet (2015-06-25). *Köttfri veckodag i fyra av tio kommuner*. Tillgänglig: <http://www.aktuellhallbarhet.se/kottfri-veckodag-i-fyra-av-tio-kommuner/>.

Aktuell hållbarhet (2016-10-14). *Kommunrankning, köttkonsumtion*. Tillgänglig: [2016-11-01]:<http://kommunrankning.miljobarometern.se/resultat/var-egen-kommunenkat/kottkonsumtion/compare>.

Ankelsjö, Per (2012-02-07). *Därför behöver vi inga köttfria dagar*. Aftonbladet debatt. Tillgänglig:<http://www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/miljo/article14333231.ab>.

Bacchi, Carol (2000). *Policy as Discourse: What does it mean? Where does it get us?*. Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education, 21:1, 45-57.

Bengmark, Stig & Jonas Paulsson (2015-06-05). *Vegonorm nödvändig för världsmiljöns skull*. GP debatt. Tillgänglig: <http://www.gp.se/nyheter/debatt/vegonorm-n%C3%B6dv%C3%A4ndig-f%C3%B6r-v%C3%A4rldsmilj%C3%B6ns-skull-1.99462>.

Bengmark, Stig & Jonas Paulsson (2012-02-29). *LCHF orsakar cancer och hjärt- och kärlsjukdomar*, Sydsvenskan debatt. Tillgänglig: <http://www.sydsvenskan.se/2012-02-29/lCHF-orsakar-cancer-och-hjart--och-karlsjukdomar>.

Benulic, Kajsa-Stina (2015). *Changing environmentally unsustainable consumption – Swedish news media and consumer framings of meat*. Huddinge: Södertörns högskola.

Bergström, Göran och Kristina Boréus (2012). *Diskursanalys*, i Bergström, Göran och Kristina Boréus (red.), *Textens makt och mening*. Studentlitteratur, Lund. 3 uppl. s. 353-41.

Elander, Ingemar och Ylva Ugglå (red.), (2009). *Global uppvärmning och lokal politik*. Stockholm: Santérus.

Expressen, 2014-01-30. *Korkad attack på köttfri dag*. Ledarsidan. Tillgänglig: <http://www.expressen.se/ledare/korkad-attack-pa-kottfri-dag/>.

Ghotbi, Sanna och Louise Thörnqvist (2015-02-06). *Vi måste bryta köttnormen*, GP debatt. Tillgänglig: <http://www.gp.se/nyheter/debatt/vi-m%C3%A5ste-bryta-k%C3%B6ttnormen-1.53713>.

Gummeson, Christer (2015-12-10). *Politikerna måste bryta köttnormen*, KTH. Tillgänglig: <https://www.kth.se/forskning/artiklar/politikerna-maste-bryta-kottnormen-1.612030>.

Hajer, Maarten A. (1995). *The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process*. Oxford: Oxford university press.

Hajer, Maarten. A. och Wytske Versteeg. *A Decade of Discourse Analysis of Environmental Politics: Achievements, challenges, perspectives*. Journal of Environmental Policy & Planning, Vol. 7, Nr 3, September 2005, s. 174-184.

Hajer, Maarten A. (2006). *Doing Discourse Analysis: Coalitions, Practices, Meaning* i van den Brink, Margo & Tamara Metze (red.) *Words Matter in Policy and Planning: Discourse Theory and Method in the Social Science*. Utrecht: Labour Grafimedia, s. 65-74.

Hajer, Maarten A. (2009). *Authoritative governance - policy-making in the Age of Mediatization*. New York: Oxford university press.

IPCC, (2014). *Sammanfattning för beslutsfattare - att begränsa klimatförändringen*, Tillgänglig: <https://www.ipcc.ch/pdf/reports-nonUN-translations/swedish/ar5-wg2-spm.pdf>

Jørgensen Winther, Marianne & Louise Phillips, (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Jordbruksverket, rapport 2013:2. *Köttkonsumtionen i siffror*. Tillgänglig: http://www.jordbruksverket.se/download/18.39da9f0113cb389bda880001123/Ra+2013_2.pdf.

Jordbruksverket, 2013:1. *En hållbar köttkonsumtion*. Tillgänglig: <https://www.jordbruksverket.se/download/18.5df17f1c13c13e5bc4f800039403/En+h%C3%A5llbar+k%C3%B6ttkonsumtion.pdf>.

Köttfri måndag (2016). *Kraftig ökning av köttfria dagar i kommunerna*. Tillgänglig [2016- 11-01]: <http://kottfrimandag.se/kraftig-okning-av-kottfria-dagar-i-kommunerna/>.

Meatless Monday (2016). *The global movement*. Tillgänglig [hemsida, senast besökt 2016-11-01]: <http://www.meatlessmonday.com/the-global-movement/>.

Montin, Stig (2009). *Klimatpolitiken och kommunerna*, i Elander, Ingemar och Ylva Ugglå (red.), *Global uppvärmning och lokal politik*. Stockholm: Santérus.

Motion 1996/97:Jo520. *Minskad köttkonsumtion*. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/minskad-kottkonsumtion_GK02Jo520.

Motion 2010/11:MJ392. *Minskad köttkonsumtion.* Tillgänglig:
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/minskad-kottkonsumtion_GY02MJ392.

Motion 2012/13:MJ374. *Köttfri veckodag på sjukhus och skolor.* Tillgänglig:
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/kottfri-veckodag-pa-sjukhus-och-skolor_H002MJ374,

Motion 2012/13:MJ404. *Minskad köttkonsumtion.* Tillgänglig:
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/minskad-kottkonsumtion_H002MJ404.

Paulsson, Jonas (2012-08-01). *Förbud kan förändra människors attityder på lång sikt.* DN opinion. Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/forbud-kan-forandra-manniskors-attityder-pa-lang-sikt/>.

Paulsson, Jonas & Birger Schlaug (2016-12-26). *Nog nu - Vi måste äta mindre kött.* Aftonbladet opinion. Tillgänglig: <http://www.aftonbladet.se/debatt/a/y2x0J/nog-nu--vi-maste-ata-mindre-kott>.

Protokoll 2010/11:66. *Riksdagsdebatt.* Tillgänglig:
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/riksdagens-protokoll-20101166-torsdagen-den-3_GY0966.

Protokoll 2010/11:9. *Riksdagsdebatt.* Tillgänglig:
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/riksdagens-protokoll-2010119-onsdagen-den-3_GY099.

Protokoll 2012/13:11. *Riksdagsdebatt.* Tillgänglig:
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/riksdagens-protokoll-20121311-onsdagen-den-17_H00911.

Protokoll Interpellation 2015/16: 395. *Minskad köttkonsumtion.* Tillgänglig:
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/interpellation/minskad-kottkonsumtion_H310395.

Schyman, Gudrun och Jonas Paulsson (2015-06-26). *Inför en köttskatt - för miljön och hälsan.* Aftonbladet åsikt. Tillgänglig:
<http://www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/miljo/article21029298.ab>.

TT (2016-09-29). *Köttfri dag har blivit kommundtrend.* Tillgänglig:
<https://www.ttela.se/nyheter/sverige/k%C3%B6ttfri-dag-har-blivit-kommuntrend-1.3441052>.